



NOTAT

Til Folketingets Europaudvalg

1. september 2008

Notatet fremsendes også til Folketingets Kulturudvalg

Grundnotat om Europa-kommissionens grønbog ”Ophavsret i videnøkonomien”

KOM (2008) 466

1. Resumé

Kommissionen har udsendt en grønbog om ophavsret i videnøkonomien.

Grønbogen debatterer ophavsrettens rolle i videnøkonomien, særligt i relation til formidling af viden relevant for forskning, videnskab og uddannelse i et online-miljø.

Grønbogen retter et særligt fokus på de undtagelser i infosoc-direktivet, som vedrører biblioteker og arkiver, herunder mulighederne for digitalisering og tilgængeliggørelse samt undtagelser vedrørende forældreløse værker, handicappede og formidling af værker med henblik på undervisning og forskning. Grønbogen gennemgår undtagelserne samt implementeringen i udvalgte medlemslande og beder om inputs til en fortsat diskussion af udformningen af disse undtagelser.

Endelig omhandler grønbogen brugerskabt indhold og beder i den forbindelse om inputs til, hvorledes brugerskabt indhold kan inkorporeres i de nuværende regler.

2. Baggrund

Kommissionen har den 4. august 2008 sendt en grønbog om ophavsret i videnøkonomien i en bred høring til medlemslandene og andre relevante interessenter med frist til at afgive bemærkninger den 30. november 2008.

Grønbogen skal ses i lyset af Kommissionens meddelelse fra november 2007 om et indre marked for Europa i det 21. århundrede¹. I meddelelsen blev fri bevægelighed for viden og innovation blev fremhævet som den ”femte frihed” i det indre marked.

I meddelelsen finder Kommissionen finder, at der skal skabes en EU-indsats, der sigter mod at fremme det indre marked som en platform for innovation i Europa gennem en øget udveksling af viden både virtuelt og reelt.

På denne baggrund har Kommissionen udformet grønbogen med henblik på at skabe debat om ophavsrettens rolle i videnøkonomien, særligt i relation til formidling af viden relevant for forskning, videnskab og uddannelse i et online-miljø.

¹ KOM (2007) 724 endelig af 20.11.2007

3. Hjemmelsgrundlag

Spørgsmål om hjemmelsgrundlag er ikke relevant.

4. Nærhedsprincippet

Spørgsmål om nærhedsprincippet er ikke relevant.

5. Formål og indhold

Grønbogen sætter fokus på, hvordan forskning, videnskab og undervisningsmateriale samt andet materiale, der fremmer viden, formidles til offentligheden, og på bevægeligheden af viden i det indre marked.

Kommissionen konstaterer, at et højt niveau af ophavsretlig beskyttelse er en forudsætning for intellektuel frembringelse. Derfor har man med de gældende lovbestemmelser om ophavsret forsøgt at finde en balance mellem på den ene side ønsket om at give en belønning for skabelses- og frembringelsesindsatsen og på den anden side hensynet til formidling af viden. Reglerne indeholder derfor en række undtagelser og indskrænkninger til den ophavsretlige beskyttelse, som giver mulighed for at udføre visse formidlingsaktiviteter i tilknytning til videnskabelig forskning, uddannelse, biblioteksvirksomhed og handicappede.

Infosoc-direktivet² indeholder en udtømmende liste over disse undtagelser og indskrænkninger, som dog ikke alle er obligatoriske for medlemslandene. Derfor varierer undtagelsernes omfang i de enkelte lande og er i en række tilfælde "snævrere" end det, direktivet giver mulighed for.

1. Generelle spørgsmål

Kommissionen beder om inputs til, hvorvidt aftaleindgåelsen mellem rettighedshavere og brugere kan øges, samt om de fakultative undtagelser er passende set i forhold til teknologiens stadige udvikling, herunder om visse undtagelser bør gøres obligatoriske for at sikre en bedre beskyttelse af de personer, der er begunstiget af undtagelserne.

2. Undtagelser for biblioteker og arkiver³

Offentligt tilgængelige biblioteker, uddannelsesinstitutioner, museer og arkiver er omfattet af en undtagelse, som giver mulighed for at lave **reproduktioner** i de tilfælde, hvor det er nødvendigt for bevaringen af værkerne i bibliotekernes samlinger. Derudover er de omfattet af en undtagelse, som gør det muligt for biblioteker, arkiver, museer og uddannelsesinstitutioner at **tilgængeliggøre** værker med henblik på forskning eller privat studium ved dertil indrettede terminaler på stedet i de nævnte institutioner.

Kommissionen beder i denne forbindelse om inputs til, hvorvidt de nuværende undtagelser bør præciseres yderligere i detaljen, eller om der er behov for at ændre dem med

² Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2001/29/EF om harmonisering af visse aspekter af ophavsret og beslægtede rettigheder i informationssamfundet.

³ Infosoc-direktivets artikel 5, stk. 2, litra c og artikel 5, stk. 3, litra n.

henblik på at give bibliotekerne mulighed for at gøre værker digitalt tilgængelige online. Samtidig efterspørges erfaringer med vellykkede licensordninger i forhold til digital tilgængeliggørelse.

I forhold til biblioteker, arkiver m.fl. nævner Kommissionen konkret de såkaldte forældreløse værker. Det er værker, der er ophavsretligt beskyttede, men hvis ejere ikke kan identificeres eller spores. Manglen på oplysninger om disse værkers ejerskab kan forhindre dem i at blive gjort tilgængelige for almenheden og blokere for den digitale restaurering, idet det kan være svært at klarere ophavsrettighederne.

Kommissionen lægger op til en generel diskussion af håndteringen af forældreløse værker, særligt når disse har grænseoverskridende aspekter.

3. Undtagelsen til fordel for handicappede⁴

Formålet med denne undtagelse er at give handicappede samme adgang til de ønskede værker, som personer uden et handicap. Bestemmelsen indebærer, at handicappede skal have mulighed for at anvende værkerne i et format, der er tilpasset deres behov (lydbånd, blindskift etc.). En række medlemslande har indført denne bestemmelse i begrænset omfang. Kommissionen beder derfor om inputs til, hvorvidt denne undtagelse bør gøres obligatorisk, herunder om handicappede skal sikres mod øgede økonomiske udgifter.

Kommissionen efterspørger eksempler på vellykkede ordninger, som tager højde for handicappedes særlige behov og som samtidig sikrer ophavsrettighederne. Kommissionen fremhæver i den forbindelse Danmark, som har formået at etablere en succesfuld ordning ved et samarbejde mellem Danmarks Blindebibliotek og rettighedshaverne.

4. Formidling af værker med henblik på undervisning og forskning⁵

Denne undtagelse giver mulighed for at foretage reproduktioner og overføring til almenheden, hvis der udelukkende er tale om anvendelse til formidling i forbindelse med undervisning eller med henblik på videnskabelig forskning. Det er desuden et krav, at ophavsmandens navn skal angives som kilde.

I grønbogen bliver de danske kollektivaftaler fremhævet, som et eksempel på tilgangen til udnyttelsen af denne undtagelse. Disse kollektivaftaler giver mulighed for at anvendelse til internetbaseret undervisning kan indeholdes i aftalen, såfremt parterne er enige herom.

Denne undtagelse har i flere lande et snævrere omfang. Kommissionen lægger derfor op til debat om behovet for en eventuel stramning af undtagelsen, herunder at den præciseres og gøres obligatorisk på visse områder.

⁴ Infosoc-direktivets artikel 5, stk. 3, litra b.

⁵ Infosoc-direktivets artikel 5, stk. 3, litra a.

5. *Brugerskabt indhold*

Kommissionen fremfører, at forbrugere ikke blot er brugere, men i højere grad også er med til at skabe og distribuere kreativt indhold online. Kommissionen skelner klart mellem brugerskabt indhold og eksisterende indhold, hvor eksisterende indhold typisk er ophavsretligt beskyttet materiale, som blot uploades af brugerne.

Den digitale udvikling betyder, at brugerskabt indhold i høj grad præger internettet og andre digitale medier. Kommissionen konstaterer, at der for øjeblikket ikke er nogen undtagelse i Infosoc-direktivet, som tillader anvendelse af eksisterende ophavsretligt beskyttet indhold til skabelse af nye eller afledte værker.

Derfor beder Kommissionen om inputs til, hvorvidt der bør indføres en undtagelse for brugerskabt indhold i Infosoc-direktivet. Formålet er blandt andet at fremme innovativt brug af eksisterende værker og skabelse af nye kreative og potentielt værdifulde værker. Samtidig nævner Kommissionen også, at en eventuel undtagelse i forhold til brugerskabt indhold vil skulle være meget præcis og henvise til en specifik begrundelse eller typer af begrundende anvendelse.

I grønbogen nævner Kommissionen, at visse af de eksisterende undtagelser muligvis vil kunne imødekomme det brugerskabte indhold, herunder de tidligere nævnte undtagelser.

6. **Europa-Parlamentets udtalelser**

Europa-Parlamentet har endnu ikke udtalt sig om grønbogen.

7. **Gældende dansk ret og forslagets konsekvenser herfor**

Undtagelser til ophavsmandens enerettigheder er reguleret efter ophavsretsloven, jf. lovbekendtgørelse nr. 587 af 20. juni 2008.

Følgende undtagelser er konkret nævnt i loven:

- Undtagelser til fordel for biblioteker og arkiver (§§ 16, 16a, 16b, 19)
- Undtagelser der tillader formidling af værker med henblik på undervisning og forskning (§§ 13, 18, stk. 1, og § 21, stk. 1, nr. 2.)
- Undtagelsen til fordel for handicappede (§ 17)

Den nuværende undtagelse i Infosoc-direktivet vedrørende handicappede er fuldt implementeret i den danske ophavsretslovs § 17. Kommissionen har i øjeblik et direktivforslag rettet mod at sikre ligebehandling bl.a. i forhold til handicappede⁶. Idet undtagelsen i ophavsretslovens § 17 har karakter af positiv særbehandling, vil den formentlig ikke være i strid med direktivforslaget, idet direktivforslagets artikel 5 giver mulighed for at opretholde positiv særbehandling med henblik på at forebygge eller opveje ulemper knyttet til handicap mv.

⁶ KOM (2008) 426: Forslag til rådsdirektiv om gennemførelse af princippet om ligebehandling for alle uanset religion eller tro, handicap, alder eller seksuel orientering.

Derudover indeholder den danske ophavsretslov en generel adgang til at indgå aftaler med aftalelicensvirkning (§ 50, stk. 2.). Denne bestemmelse trådte i kraft 1. juni 2008, og har til formål at gøre det lettere at indgå aftaler om udnyttelse af ophavsrettigheder, ikke mindst i forhold til digitalisering og formidling af kulturarven. Lovforslaget blev fremsat på baggrund af en rapport fra en enig ophavsretlig undergruppe, som var bredt sammensat og bl.a. bestod af repræsentanter for rettighedshaverne samt brugerne.

Aftalelicenssystemet er en nordisk retskonstruktion, som har eksisteret i den danske ophavsretslov siden 1961. Formålet med aftalelicensen er at sikre ophavsmændenes rettigheder i forbindelse med masseudnyttelse af deres værker, fx på fotokopieringsområdet, samtidig med at den tilgodeser brugernes ønsker om den lettest mulige adgang til at udnytte beskyttede værker. Aftalelicensen indebærer, at en bruger, som har indgået aftale om en vis brug af en bestemt art af værker med en organisation, der omfatter en væsentlig del af ophavsmændene til denne art af værker, efter loven får ret til at udnytte andre værker af samme art og på samme måde, selv om ophavsmændene til disse værker ikke repræsenteres af organisationen.

Det fremgår af de almindelige bemærkninger til den seneste ændring af ophavsretsloven⁷, at behovet for indførelsen af den generelle aftalelicens er opstået ved masseudnyttelse af værker, fx kopiering til undervisningsvirksomhed. Ifølge brugerne kan det være vanskeligt at klarere de nødvendige rettigheder med alle rettighedshavere, da de ikke er repræsenteret af en enkelt organisation. Aftalelicensen har til formål at løse dette problem ved at tillægge visse aftaler aftalelicensvirkning, således at aftaler på bestemte udnyttelsesområder udstrækkes til også at omfatte ophavsmænd, der ikke er direkte repræsenteret af den aftalesluttende organisation.

I takt med den samfundsmæssige og teknologiske udvikling opstår der løbende ønsker fra diverse brugere om indførelse af nye aftalelicenser i loven. Eksempelvis er der fremsat ønske om nye aftalelicenser for indskanning af bogforsider på bl.a. biblioteker og indskanning af trykte tidsskrifter i medicinalindustrien. Sådanne udnyttelser af ophavsretligt beskyttet materiale kan tilgodeses med den nye bestemmelse om en udvidet aftalelicens (§ 50, stk. 2), såfremt parterne kan blive enige herom.

Formålet med de nye regler om aftalelicens har været at justere ophavsretsloven i forhold til fremtidige teknologiske formidlingsmuligheder, idet rettighedshavere og brugere nu har mulighed for på aftalebasis at finde en ordening, som tager højde for den digitale udvikling og herefter tillægge denne aftale virkning som en aftalelicens.

Da formålet med grønbogen er at få belyst, om de eksisterende regler på området er hensigtsmæssige, kan det ikke afvises, at grønbogen på længere sigt kan få konsekvenser for dansk ret.

⁷ Lovforslag L58, senere Lov nr. 231 af 8. april 2008

8. Forslagets konsekvenser for statsfinanserne, samfundsøkonomien og erhvervslivet

Grønbogen har ikke i sig selv statsfinansielle konsekvenser eller konsekvenser for EU's budget. Det vurderes ikke umiddelbart for sandsynligt, at meddelelsen vil blive fulgt op af konkrete retsakter, meddelelser, rådskonklusioner eller andet, der vil have væsentlige udgiftskonsekvenser, idet visse aspekter under afsnittet om undtagelser til fordel for handicappede dog bør afklares.

Det er ikke muligt på nuværende tidspunkt at angive eventuelle konsekvenser for erhvervslivet.

9. Høring

Kulturministeriet har sendt grønbogen i bred høring hos en række danske organisationer mv. med det formål at få så bredt input som muligt til besvarelse af Kommissionens spørgsmål.

Kulturministeriets høringsfrist er sat til den 19. september 2008.

10. Regeringens foreløbige generelle holdning

Regeringen hilser Kommissionens Grønbog om "Ophavsret i videnøkonomien" velkommen.

Det er regeringens holdning, at det er hensigtsmæssigt med en bred høring af danske interessenter. Derfor er grønbogen sendt i en bred høring med henblik på at få inputs til regeringens videre arbejde. Regeringen finder derfor, at det vil være hensigtsmæssigt at afvente udfaldet af denne høring.

11. Generelle forventninger til andre landes holdninger

Det er vurderingen, at overvejelserne i de øvrige lande i lighed med i Danmark vil være, at der opretholdes/indføres en fornuftig balance mellem hensynet til rettighedshaverne og udveksling af viden på det indre marked.

12. Tidligere forelæggelse for Folketingets Europaudvalg

Sagen har ikke tidligere været forelagt Folketingets Europaudvalg.